

Polja

časopis za kulturu, umetnost
i društvena pitanja
novi sad — godina XXXV
cena 50000 dinara
novembar '89. broj 369

lika

ljubomir simović

*Crkvu Vaznesenja Gospodnjeg, u Ostrvici,
srušili su, i od nje podigli štalu;
crkva sv. Nikole, u Visuću,
spaljena je, i pretvorena u mlin;
i gde će grešnik, nego pod kamenom,
u duplji, pod panjem, il u mišjoj rupi,
da traži Boga, i od Boga milost,
u zemlji koja je, posle mnogih zala,
prepuna takvih mlinova i štala?*

kraj modernosti?

robert špeman

O kraju epohe i njenoj definiciji odlučuje se najedamput. Ova odluka je uvek funkcija samorazumevanja onih koje pogada. Srednji vek postaje srednjim vekom kroz ono što ga naknadno čini takvim. Slično se odnosi i na pojmove stila: barok razume sebe kao varijantu renesanse. Naprotiv u Francuskoj i iz ugla kasnih klasicista on je forma dekadencije, sve do početka našeg veka kada je nastao senzibilitet za vlastito mtenje baroka.

S modernom je slična stvar. »Moderan« je po sebi zastareo, potpuno formalan i relativan predikat koji uvek misli vlastitu sadašnjost. Tako gledano, uopšte ne može biti nečega kao što je »kraj moderne«, nego samo zastarevanja modernog i njegovog zamenjivanja kroz jednu novu modernost, što znači nečim drugim koje je sada u modi. Utoliko je i govor o postmoderni dvosmislen. On kaže pre svega da je sada nešto drugo moderno nego ranije. Osobnost pojma moderne leži u tome da on ne naziva modernom neku sadržinski ili temporalno određenu epohu zato što je ona naša, nego da se jedna epoha ničim drugim ne može karakterisati osim da je bila moderna. To je jedan relativan i formalan predikat koji sadrži apsolutno i unutrašnje značenje sa kojim određena, možda već prošla epoha, definitivno biva oblikovana. U isti mah, na primer, renesansa se razume sadržinski, recimo kao ponovno rođenje klasične antike. Za modernu je suštinsko samo to, da je moderna. Ona se suštinski definiše u suprotnosti prema svoj dosadašnjoj povesti. Ona je tako reći jedan otvoreni, nedovršeni projekat čije bi dokrajčivanje i uništavanje nekom novom epohom bilo istoznačno s njenom propašću. Nešto može da spada stalno u moderno, a da ga to u njegovoj samorazumljivosti ne obezvređuje.

Ono može da prede u jedan novi identitet kao baština i suštinski deo sećanja. Ali kako da se jedna epoha definiše kroz modernost, kroz preteklost, kroz emancipaciju, kroz »dalje od«? Može li prebacivanje jedne takve epohe značiti nešto drugo od njenog obezvređivanja? I može li prebacivanje jedne takve epohe biti tumačeno drugačije iz ugla branioca modernosti, nego kao reakcija, unazadivanje, okretanje onome što je s pravom prevladano? Može li »kraj moderne« uopšte nešto drugo da znači?

Meni se čini da može, ali samo uz dve pretpostavke. Prva je pretpostavka da je moderna u njenom samorazumevanju zapravo karakte-

